

23. 3. 1992 v nemeckom Freiburgu zomrel ako 92 ročný významný mysliteľ našej doby Friedrich August von Hayek. Narodil sa 8. 3. 1899 vo Viedni. Počas prvej svetovej vojny bojoval ako letec a dôstojník. Po vojne študoval na Viedenskej univerzite, kde v roku 1921 získal doktorát z práva a v roku 1925 z politických vied. Istý čas pôsobil v štátnych službách a v roku 1927 sa stal prvým riaditeľom Rakúskeho ústavu pre ekonomický výskum. V roku 1929 sa Hayek habilitoval a na čiastočný úväzok prednášal na Viedenskej univerzite ekonómii. S cyklom prednášok o tvorbe cien a výrobe hosťoval v roku 1931 na London School of Economics and Political Science, kde v tom istom roku dostal doktorát z ekonómie. V roku 1938 Hayek získal anglické občianstvo. V roku 1950 pôsobil ako profesor spoločenských a morálnych vied v Chicagu, do Európy sa vrátil v roku 1960 a pôsobil ako profesor ekonómie na Albert-Ludwigs Universität vo Freiburgu.

Hayekova intelektuálna aktivita zasiahla rozsiahle spektrum vied, od ekonómie až k sociálnej filozofii. Spoločným menovateľom jeho rozvetveného myšlienkového úsilia bola však obava o osudy slobody a hodnoty západnej civilizácie zoči-voči postupujúcemu totalitarizmu založenému na centrálnom plánovaní. Šírka teoretického záberu však u Hayeka nebola nikdy na úkor presnosti analýz a hĺbky prístupu. V jeho vedeckej biografii možno vydeliť dve etapy: prvá je spojená prevažne s prácami z oblasti ekonómie, kým v druhej fáze vystupujú do popredia otázky sociálnej filozofie a práva.

Hayekovými učiteľmi ekonómie boli Ludwig von Mises a Friedrich von Wieser. Hayek bol stúpencom tzv. subjektívnej rakúskej školy, ktorá vychádzala z predpokladu, že všetky ekonomické javy možno vysvetliť na základe racionálnych očakávaní a preferencií individua. Na rozdiel od tých škôl, ktoré preferovali skúmanie procesov ekonomickej rovnováhy, rakúska škola zdôrazňovala ekonomický vývoj a úlohu inovácií v ekonomických procesoch. V dvadsiatych a tridsiatych rokoch sa Hayek aktívne zúčastňoval diskusií o ekonomickej kalkulácii v socialistickom hospodárstve. Presvedčivo dokazoval, že socialistická ekonomika nedokáže racionálne a efektívne rozmiestňovať a využívať ekonomické zdroje. Prvý veľký ohlas Hayek ako ekonóm zaznamenal už v roku 1928, kedy na pôde Verein für Sozialpolitik predvídal hospodársky svetový krach, ktorý nastal v roku 1929. V tejto súvislosti treba poznamenať, že na tom istom zasadnutí k marxizmu inklinujúci socialista Werner Sombart tvrdil, že vláda má v rukách prostriedky, ktoré výskytu ekonomickej krízy zabránia... Najvyššie ocenenie sa Hayekovi dostalo až v roku 1974, kedy spolu s Gunnarom Myrdalom dostal Nobelovu cenu za svoje práce z teórie peňazí, ekonomických výkyvov a za prenikavé rozborly závislostí medzi ekonomickými, sociálnymi a inštitucionálnymi javmi.

V roku 1944 Hayek vydal esejisticky ladené dielko *Cesta do otroctva*, ktoré vyvolalo búрку nevôle v socialisticky orientovaných kruhoch nielen na kontinente, ale aj v USA. V tejto populárne koncipovanej eseji autor vystríha západnú spoločnosť pred trendami spoločenského vývinu, ktoré nastúpili v ZSSR, Nemecku a Taliansku, a centralizované plánovanie pokladá za zdroj bujnenia totalitarizmu, ktorý ako rakovina zachvacuje všetky úrovne spoločnosti.

Hayekove povojnové práce sa pohybujú na pomedzí ekonómie, práva, sociálnej filozofie a politológie. Metodologickou paradigmou jeho uvažovania je tzv. evolučný prístup k sociálnym fenoménom, čo ho spája jednak s K. Lorenzom, jednak s K. Popperom. Tento evolučný prístup kontrastuje s konštruktivisticko-inžinierskym prístupom, ktorý je podľa Hayeka len výrazom pýchy rozumu preceňujúceho možnosti intelektu, čo v 20. storočí viedlo k mnohým kataklyzmám. Hayekove rozborly podložené preukázateľnými faktami a solídnu erudí-

ciou nastavili nepríjemné zrkadlo všetkým tým, ktorí pohodlné myšlienkové stereotypy, konfekčné idey a vlastné predsudky vydávajú za vedecké teórie.

Od polovice šesťdesiatych do konca sedemdesiatych rokov, takmer 15 rokov písal Hayek svoje fundamentálne sociálno-filozofické pojednanie *Právo, zákonodárstvo a sloboda (nový výklad liberálnych princípov spravodlivosti a politickej ekonómie)*, ktoré možno azda prirovnať k spisu *O duchu zákonov* od Montesquieua. Toto trojzväzkové dielo je plädoyerom princípov otvorenej spoločnosti a slobody. Spravodlivosť je vlastnosťou individuálneho konania a nemožno ju aplikovať na stav vecí alebo ju interpretovať ako vlastnosť inštitúcií. Distributívna spravodlivosť je čírou fatamorgánou, ktorá má miesto len v totalitárskom režime, kde rozmanité inštitúcie určujú, čo individuuum smie a nesmie chcieť a dostávať.

Z pohľadu dnešnej polarizácie noeliberálneho myslenia, ktoré sa napája jednak z Kantovho ideového dedičstva, jednak z odkazu utilitarizmu, radíme Hayeka do línie nadväzujúcej na Kanta.

Jeho analýzy sú prenikavé, argumentácia vecná a korektná, odvodzovanie záverov konzistentné, fakty, s ktorými pracuje, dokázateľné a doložené, tvrdenia verifikovateľné pre každého, kto je prístupný racionálnej polemike.

Hayek je mŕtvy, ale diskusie, ktoré jeho dielo vyvoláva, sú dôkazom, že nie je mŕtvy tak, ako by si to mnohí želali.

Tatiana Sedová

NAŠI AUTORI

JÁN LETZ, Katedra humanistiky PF UK, Mlynská dolina, 842 15, Bratislava, ČSFR; PETER GAŽÍK, Evanjelická bohoslovecká fakulta UK, Svoradova 1, 815 95 Bratislava, ČSFR; LADISLAV PREŠINSKÝ, Štúrova 2, 900 28 Ivánka pri Dunaji, ČSFR; MARTIN GOLEMA, Stredná ekonomická škola, 979 01 Rimavská Sobota, ČSFR; EMMANUELA NEŽINSKÁ, Katedra filozofie a dejín filozofie FF UK, Šafárikovo nám. č. 6, 818 06 Bratislava, ČSFR; KAROL NANDRÁSKY, Evanjelická bohoslovecká fakulta UK, Svoradova 1, 815 95 Bratislava, ČSFR; † JOSÉ ORTEGA Y GASSET; RAISA KOPSOVÁ, Filozofický ústav SAV, Hviezdoslavovo nám. č. 10, 813 64 Bratislava, ČSFR; JANA BALÁŽOVÁ, Filozofický ústav SAV, Hviezdoslavovo nám. č. 10, 813 64 Bratislava, ČSFR; JIŘI SUCHÝ, Prognostický ústav SAV, Malinovského 56, 811 05 Bratislava, ČSFR; TATIANA SEDOVÁ, Filozofický ústav SAV, Hviezdoslavovo nám. č. 10, 813 64 Bratislava, ČSFR.